

UDK 272-742-267(497.5):384
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 10. 5. 2010.
Prihvaćeno: 20. 1. 2011.

CRKVA U HRVATSKOJ I CRKVENO PRAVO STANJE I PERSPEKTIVE

Slavko ZEC

Teologija u Rijeci – Područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Tizianova 15, 51 000 Rijeka
slavko.zec@ri.t-com.hr

Sažetak

Autor u ovom radu analizira mjesto i ulogu crkvenog prava (kanonsko pravo, liturgijsko pravo, javno crkveno pravo) u životu Crkve u Hrvatskoj, ne zanemarujući pritom ni Crkvu u Bosni i Hercegovini ukoliko se radi o istom hrvatskom jezičnom području. Stoga u prvom dijelu razlaže dostupnost hrvatskih prijevoda *Zakonika kanonskog prava*, prijašnjeg iz 1917. godine i sada važećeg iz 1983. godine, ali i ostalih normativnih akata važnih za život opće Crkve i partikularnih Crkava. U drugom dijelu iznosi znanstveno i stručno djelovanje i publicistiku hrvatskih crkvenih pravnika: njihovu nastavnu aktivnost na crkvenim fakultetima te objavljivanje priručnika, udžbenika, komentara pojedinih knjiga *Zakonika* i znanstveno-stručnih radova koji se odnose na važne teme crkvenog prava. Zajedničko djelovanje crkvenih pravnika hrvatskog govornog područja posebno se ogleda u organiziranju i provedbi znanstvenih kanonsko-pravnih simpozija i objavljivanju zbornika radova s tih simpozija, o čemu autor govori u trećem dijelu ovoga rada. Predstavljaju se također i tri značajna projekta kao neposredna obveza koja stoji pred hrvatskim crkvenim pravnicima: izrada i objavljivanje Rječnika kanonskog prava i cjelovitog komentara *Zakonika kanonskog prava* na hrvatskom jeziku te osnivanje Hrvatskog kanonističkog društva.

Ključne riječi: Crkva u Hrvatskoj, crkveno pravo, kanonsko pravo, liturgijsko pravo, javno crkveno pravo, hrvatski kanonisti i crkveni pravnici.

Uvodna pojašnjenja

Katolička crkva u Hrvatskoj (time ne mislimo na teritorijalno područje Republike Hrvatske, nego na hrvatsko jezično područje) pažljivo je pratila i prati nova dostignuća u znanstvenoj grani crkvenog prava. U pojam crkvenog prava uključeno je ne samo kanonsko pravo, nego također i liturgijsko pravo (kan. 2) koje se sastoji od niza liturgijskih odredaba, propisa i dokumenata te javno crkveno pravo (kan. 3) koje se bavi svim pitanjima odnosa Crkve i države (konkordati, konvencije, ugovori).

U ovom radu ćemo stoga, bez pretenzije iscrpnosti i cjelovitosti, nastojati ipak u bitnim točkama prikazati stanje i perspektive crkvenog prava na planu Katoličke crkve u Hrvatskoj, ne zanemarujući pritom ni Crkvu u Bosni i Hercegovini jer se radi o istom hrvatskom jezičnom području. Najprije ćemo uočiti ono što je dosad ostvareno, prije svega na izdavačkom planu službenih zakonskih tekstova na hrvatskom jeziku, a zatim ćemo prikazati znanstveno i stručno djelovanje hrvatskih kanonista na raznim područjima djelovanja Crkve u Hrvatskoj. Vidjet ćemo i što se zadnjih godina događa na promociji i ispravnoj primjeni crkvenog prava, a upoznat ćemo se i s planiranim projektima u bližoj budućnosti.

1. Hrvatska izdanja zakonskih tekstova

1.1. *Hermanov prijevod Kodeksa iz 1917. godine (prvotisak 2007.)*

Svima nam je poznato da je Katolička crkva, nakon raznih zbirki, prvi sistematski i u jednom volumenu sabrani *Zakonik kanonskog prava* dobila tek 1917. godine. Tekst Kodeksa je međutim kod nas bio desetljećima dostupan u cijelosti samo onima koji su poznavali latinski jezik, jer cjelovitog hrvatskog prijevoda toga prvoga crkvenog Zakonika nije bilo. Neke važnije kanone prevodili su naši znameniti kanonisti¹, poput dr. Ante Crnice (1892. – 1969.), koji je mnoge kanone preveo u knjizi *Kanonsko pravo Katoličke Crkve*², ali u drugim njegovim djelima više nije doslovno prevodio kanone nego ih je prepričavao,

¹ Usp. Matija BERLJAK, Hermanov hrvatski prijevod Kodeksa kanonskog prava, u: RAZNI AUTORI, *Franjo Herman i Kodeks iz 1917. Suum cuique tribuere*, Nikola Škalabrin (ur.), Đakovo, 2008., 103-135.

² Ante CRNICA, *Kanonsko pravo Katoličke Crkve*, I, Split, 1937.; druga djela istog autora: *Kanonsko pravo Katoličke Crkve. Sv. 2 Osobno i stvarno pravo*, Šibenik, 1941.; *Kanonsko pravo Katoličke Crkve, 2/1. Hijerarhija Katoličke Crkve*, Šibenik, 1941.; *Kanonsko pravo Katoličke Crkve, 2/2. Redovničko i laičko pravo*, Šibenik, 1941.; *Priručnik kanonskog prava Katoličke Crkve*, Zagreb, 1945.

parafrazirao; dostojna je spomena i *Zbirka kanonskih propisa o braku* dr. Matije Belića (1885. – 1069.)³. Prvi naš stručnjak, koji po struci nije bio kanonist ali je bio dobro upućen u kanonsko pravo, i koji se cjelovito dao na prijevod Kodeksa iz 1917. bio je dr. Josip Pazman, i to odmah po njegovu objavljivanju i proglašavanju. Taj je Kodeks naime proglašen 27. svibnja 1917. godine, a je stupio na snagu 19. svibnja 1918. godine (na Duhove). Najprije je prijevode prvih 62 kanona dr. Pazman objavio u četiri članka u *Bogoslovskoj smotri*, ali je 1919. godine bio uhićen, pa je nastavio prevoditi i prijevod završio u zatvoru. Nažalost, taj golemi Pazmanov trud ostao je do danas u rukopisu. Stoga možemo bolje uočiti svu važnost pojavljivanja cjelovitog prijevoda Kodeksa iz 1917. godine na hrvatskom jeziku: riječ je o prijevodu dr. Franje Hermana (1882. – 1949.), nepravedno zaboravljenog, a tako velikog čovjeka, svećenika, profesora i znanstvenika. Prvotisak njegova prijevoda hrvatskoj je crkvenoj i stručnoj javnosti predstavljen 16. studenoga 2007. godine na znanstvenom simpoziju u Đakovu, koji je bio posvećen 125. obljetnici Hermanova rođenja i 90. obljetnici proglašenja prvoga Kodeksa kanonskog prava. »Tiskanje Hermanova prijevoda Kodeksa obogaćenje je od neizmjerne važnosti za hrvatsko pravno-jezično područje i za shvaćanje i tumačenje kanonske normative Katoličke Crkve.«⁴ Naime, premda taj Kodeks više nije na snazi, ipak treba znati da se radi o prvom službenom Zakoniku latinske Crkve koji sabire iskustva i smjernice crkvenog zakonodavstva stvaranog kroz dvadeset stoljeća. Nije zato čudno da se novi *Zakonik kanonskog prava*, proglašen 25. siječnja 1983. godine i stupio na snagu na I. nedjelju došašća (27. studenoga) te iste godine, kao na svoj prvi izvor poziva na kanone Kodeksa iz 1917. godine. Hrvatski prijevod Kodeksa iz 1917. dr. Franjo Herman je dovršio 1943. godine, ali ga je još doradivao i ispravljao do 1947. godine, a sljedeće 1948. godine dobiva dopuštenje crkvenih vlasti za tisak, ali je ondašnja komunistička vlast NR Hrvatske osujetila objavljivanje navodeći kao razlog da »ne raspolaže potrebnim papirom« za tiskanje tog Hermanova životnog djela. Najveća zasluga da se je krajem travnja 2007. godine pojavio prvotisak Hermanova prijevoda u izdanju Glasa Koncila u Zagrebu pripada prof. dr. Matiji Berljaku, predstojniku Katedre ka-

³ Matija BELIĆ, *Zbirka kanonskih propisa o braku*, Zagreb, 1937. Bilo je drugih naših profesora koji su priređivali stručne knjige i udžbenike iz kanonskog prava prema Zakoniku iz 1917., ali u njima nisu doslovno prevodili kanone, nego ih parafrazirali. Usp. npr. Roko ROGOŠIĆ, *Priručnik crkvenog prava s posebnim obzirom na župnike, I: Pristup, Opće i osobno pravo*, Zagreb, 1941; Vitomir JELIČIĆ, *Kanonsko ženidbeno pravo Katoličke Crkve*, Sarajevo, ²1942.

⁴ Nikola ŠKALABRIN, Predgovor, u: RAZNI AUTORI, *Franjo Herman i Kodeks iz 1917. Suum cuique tribuere*, 7.

nonskog prava Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji je napisao i *Uvodnu riječ* tome prijevodu. U uredničkom odboru bili su današnji hrvatski kanonisti: Josip Šalković, Nikola Škalabrin i Mato Mićan. Cjelovit naslov prvotiska glasi: »Kodeks kanonskog prava, uređen po odredbi sv. Oca Pape Pija X., proglašen po nalogu Pape Benedikta XV., s predgovorom, izvorima i stvarnim kazalom stožernika Petra Gasparrija«⁵. U *Uvodnoj riječi* prvotisku Hermanova prijevoda prof. Berljak iznosi nosive razloge za taj pothvat, među kojima se ističe i onaj da je »Hermanov prijevod veoma uspješan i znanstveno je djelo; on je načinio doista pothvat vrijedan divljenja i hvale. [...] Hermanov prijevod važan je za izgradnju hrvatskog kanonsko-pravnog nazivlja. [...] Tiskati prijevod znači spasiti od neopravdana zaborava taj kulturno-povijesni spomenik i krupan konstitutivni element crkvenog zakonodavstva na hrvatskom jeziku«⁶.

1.2. Aktivnosti prije prijevoda novog Zakonika kanonskog prava iz 1983. godine

Novi Zakonik kanonskog prava, kao što je poznato, proglasio je papa Ivan Pavao II. na blagdan obraćenja sv. Pavla, 25. siječnja 1983. godine apostolskom konstitucijom *Zakoni svete stege (Sacrae disciplinae leges)* i odredio da stupi na snagu na prvu nedjelju došašća te godine, što je bilo 27. studenoga 1983. godine.

Prvi cjelovit pogled u novi Zakonik objavljen je u knjizi *Opće pravo Katoličke Crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskoga prava* autora Viktora B. Nuića, a knjigu je izdala Kršćanska sadašnjost u Zagrebu 1985. godine kao 6. svezak biblioteke Koncil. Kao što samo ime te knjige govori, ne radi se eksplicitno o prijevodu Zakonika, nego o prerečenom tekstu kanona sa svrhom i namjerom priručnika, to jest učenja, upoznavanja i lakše primjene novog zakonodavstva Katoličke crkve. Autor Nuić u *Predgovoru* to sam potvrđuje kad kaže: »U izradi Priručnika vodila su me dva kriterija: 1) da to bude praktični priručnik i 2) da prenese sav normativni sadržaj novog Zakonika.«⁷ Ne radi se dakle o službenom prijevodu, nego o praktičnom priručniku. Budući da sam jedan od onih koji su upravo u vrijeme proglašenja i stupanja na snagu novog Zakonika studirali teologiju i kanonsko pravo, mogu iz prve ruke potvrditi da su pojedini profesori za potrebe predavanja također priređivali svoje prijevode kanona one materije i onih knjiga koje su predavali; ti su prijevodi, osim što su bili

⁵ *Kodeks kanonskog prava, uređen po odredbi sv. Oca Pape Pija X., proglašen po nalogu Pape Benedikta XV., s predgovorom, izvorima i stvarnim kazalom stožernika Petra Gasparrija*, preveo Franjo HERMAN, priredio i uvod napisao Matija BERLJAK, Zagreb, 2007.

⁶ *Isto*, VI-VII.

⁷ Viktor B. NUIĆ, *Opće pravo Katoličke Crkve. Priručnik uz novi Zakonik kanonskoga prava*, Zagreb, 1985., V.

ograničeni na pojedina područja Zakonika, bili izdavani *pro manuscripto* na uporabu studentima.⁸ Potrebno je također istaknuti da su se na temu novog crkvenog Zakonika hitno održali i Teološko-pastoralni tjedni: tako je u Zagrebu od 24. do 27. siječnja 1984. godine održan 34. Teološko-pastoralni tjedan, u organizaciji Katoličkog bogoslovnog fakulteta, koji je cjelovito bio posvećen temi »Novi Zakonik Crkve«, i na kojem su nastupili naši istaknuti crkveni pravnici i teolozi. Znanstveni i stručni radovi s tog Tjedna sabrani su i objavljeni u posebnom broju *Bogoslovske smotre*⁹ te iste 1984. godine.

Neposredno nakon proglašenja novog Zakonika, a dok još nije bio ni stupio na snagu, tadašnja Visoka bogoslovska škola u Rijeci organizirala je Teološko-pastoralni tjedan za svećenike od 20. do 23. lipnja 1983. godine na temu »Novi crkveni Zakonik«, i opet s nastupom naših istaknutih crkvenih pravnika i teologa. Radovi s tog Tjedna također su cjelovito objavljeni u posebnom broju *Svezaka*¹⁰ u izdanju Centra za koncilski istraživanja, dokumentaciju i informacije Kršćanska sadašnjost u Zagrebu, iste godine kad je Tjedan i održan, dakle u godini proglašenja i stupanja na snagu novog Zakonika. Možemo dakle zaključiti da su se naši crkveni pravnici, ali i teolozi iz raznih znanstvenih grana, u Zagrebu i Rijeci, ali i u drugim našim gradovima gdje su djelovale visoke teološke škole, odmah uključili u znanstveno-stručno promišljanje novog zakonodavstva Crkve i založili se da ono što prije postane poznato i ispravno primijenjeno na hrvatskom jezičnom području, po čemu možemo – danas s dvadeset i sedam godina odmaka – biti samo ponosni, jer u tom pogledu nismo zaostajali za mnogo većim narodima s neusporedivo više mogućnosti: »Dakle, po vremenu nastanka, ovdje objavljeni radovi spadaju među prve radove o novom Zakoniku nakon njegova objavljivanja.«¹¹

1.3. Službeni prijevodi novog Zakonika kanonskog prava iz 1983. godine

Prvi službeni i odobreni prijevod novog Zakonika kanonskog prava iz 1983. Crkva u Hrvatskoj dobila je 1988. godine, dakle pet godina poslije njegova proglašenja i stupanja na snagu. Izdala ga je izdavačka kuća Glas Koncila u Zagrebu kao dvojezično izdanje, izvorni latinski tekst i hrvatski prijevod, pod

⁸ Tako npr. osobno iz tih prvih godina nakon proglašenja novog Zakonika čuvam prijevod prof. Matije Berljaka Kanona iz ženidbenog prava i prijevod prof. Antona Tamaruta Kanona o sakramentu pokore.

⁹ Usp. *Bogoslovska smotra*, 54 (1984.) 2-3, 197-464.

¹⁰ Usp. *Svesci*, (1983.) 51, 2-71.

¹¹ Mile BOGOVIĆ, Novi Zakonik crkvenog prava. Uvodna riječ, u: *Svesci*, (1983.) 51, 2.

naslovom *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.*¹² Na početku toga djela čitamo da je uprava dobara Apostolske Stolice dopustila 15. travnja 1988. godine objaviti hrvatski prijevod zajedno s cjelovitim latinskim tekstom izvornika, i da je hrvatski prijevod odobrio 11. travnja 1988. godine kardinal Franjo Kuharić, predsjednik Biskupske konferencije Jugoslavije. Navode se zatim imena osamnaest prevoditelja¹³, a članovi redakcijskog odbora bili su: Matija Berljak, Stanko Kos, Aldo Starić, Nikola Škalabrin i Stjepan Večković. Prvo hrvatsko izdanje novog Zakonika imalo je pravne i jezične savjetnike te lektora.¹⁴ Znajući da se radi o zahtjevnom poslu, može se reći da su se na prvom hrvatskom izdanju Zakonika iz 1983. angažirali najbolji crkveni pravници, drugi pravni savjetnici (iz građanskog prava) i jezični stručnjaci iz laičkih redova. Stoga je kardinal Franjo Kuharić u *Popratnoj riječi* napisao: »Zbog naših dugih, dalekih i složenih hrvatskih kanonskih predaja i književno-jezičnog naslijeđa i stanja, bilo je potrebno mnogo vremena da se pripravi hrvatski prijevod Zakonika.«¹⁵ Naime, Biskupska konferencija Jugoslavije je na plenarnom zasjedanju od 12. do 14. travnja 1983. godine ustanovila Pravnu komisiju i povjerila joj da pripravi hrvatski prijevod novog Zakonika. Krenulo se na prevođenje i kad je Pravna komisija imala prevedeni tekst, oblikovane su studijske skupine za pojedine knjige ili za pojedine dijelove Zakonika. Zadaća je tih studijskih skupina bila provjeriti prijevod i ujednačiti nazivlje. Naime, latinski stručni nazivi u Zakoniku često imaju višestruko značenje pa nije uvijek lako naći prikladan hrvatski izraz koji bi bio u potpunoj suglasnosti i podudarnosti s izvornim latinskim izrazom ili nazivljem. Predsjednik Pravne komisije Biskupske konferencije Jugoslavije dr. Đuro Kokša zato je u *Uvodnoj riječi* prvog hrvatskog izdanja Zakonika iz 1983. smatrao potrebnim izreći zahvalnost svima koji su uložili svoj trud i najbolje znanje da Crkva u Hrvatskoj dobije što kvalitetniji prijevod: »Zasluzenu i duboku hvalu izričemo svim prevoditeljima, stručnim savjetnicima i suradnicima. Zahvaljujemo također upravi Glasa Koncila za tisak i opremu. Neka ovaj prijevod, rađen s mnogo strpljivosti i požrtvovnosti, uistinu pomogne svima koji se njime budu služili da bolje sudjeluju u životu Crkve te i u mnoštvu ustanova i propisa ot-

¹² *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.*, Zagreb, 1988.

¹³ Prevoditelji: Matija Berljak, Velimir Blažević, Tomislav Bondulić, Hadrijan Borak, Bernard Dedić, Josip Delić, Filip Josipović, Đuro Kokša, Stanko Kos, Josip Manjgotić, Viktor Nuić, Anto Orlovac, Ivan Pavić, Ratko Perić, Đuro Pukec, Nikola Škalabrin, Anton Tamarut i Stjepan Večković.

¹⁴ Pravni savjetnici: Vladimir Bayer, Emilio Pallua i Ante Romac. Jezični savjetnici: Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Zdravko Gavran i Tomislav Ladan. Lektor: Mate Meštrović.

¹⁵ Franjo KUHARIĆ, *Popratna riječ*, u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.*, VI.

krivaju otajstva naroda Božjega prema smjernicama II. vatikanskog sabora.«¹⁶ Osim prijevoda 1752 kanona, hrvatsko izdanje počinje s dvojezičnim tekstom, latinskim i hrvatskim, apostolske konstitucije *Zakoni svete stege* od 25. siječnja 1983. godine. Slijedi zatim dvojezični tekst *Predgovora* i tekst Zakonika. Nakon kanona, dodani su latinski i hrvatski tekstovi nekih važnih dokumenata koji su vezani uz kanonsku disciplinu Crkve: *motu proprio* pape Ivana Pavla II. *Recognito Iuris Canonici Codice* od 2. siječnja 1984. godine – pismo izdano na vlastitu pobudu kojim se ustanovljuje Papinska komisija za mjerodavno tumačenje Zakonika kanonskog prava; slijedi zatim apostolska konstitucija Ivana Pavla II. *Božanski učitelj savršenstva* od 25. siječnja 1983. godine – obnovljeni način postupanja u vođenju postupaka proglašavanja svetaca i novo uređenje Svetog zbora za proglašavanje svetaca; kao i *Odredbe* Svetog zbora za proglašavanje svetaca koje trebaju obdržavati biskupi u ispitivanjima u postupcima proglašavanja svetaca od 7. veljače 1983. godine. Dr. Matija Berljak priredio je na kraju *Stvarno kazalo*, vrlo praktično i korisno, i prvo takvo stvarno kazalo novog crkvenog zakonodavstva na hrvatskom jezičnom području, kao i ne manje praktičan i koristan *Usporedni popis kanona* između Zakonika kanonskog prava iz 1983. i onoga iz 1917., kojim se olakšava ne samo služenje Zakonikom nego i učinkovito snalaženje u zakonskom tekstu i uspoređivanje s prethodnim zakonodavstvom. Na kraju je *Sadržaj* s imenima knjiga, dijelova, odsjeka, naslova i poglavlja unutar svake od sedam knjiga novog Zakonika.

Osam godina nakon objavljivanja prvog izdanja, Crkva u Hrvatskoj dobila je 1996. godine i drugo popravljeno dvojezično izdanje Zakonika kanonskog prava, u kojem je već na prvi pogled uočljiva promjena, jer je prijevod obogaćen i navođenjem izvora pojedinog kanona. Naslov tom drugom hrvatskom izdanju je zato *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, a izdala ga je, kao i prvo izdanje, izdavačka kuća Glas Koncila u Zagrebu.¹⁷ Na početku stoji da je objavljivanje ovog drugog izdanja hrvatskog prijevoda Zakonika dopustila uprava dobara Apostolske Stolice 27. siječnja 1995. godine, a hrvatski je prijevod odobrio 12. siječnja 1995. godine kardinal Franjo Kuharić, predsjednik Hrvatske biskupske konferencije. U ovom drugom izdanju ponešto se promijenio sastav, odnosno popis prevoditelja, uredničkog odbora i lektora.¹⁸ Dr. Đuro Kokša u *Uvodnoj riječi izdanju s izvorima*

¹⁶ Đuro KOKŠA, Uvodna riječ, u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.*, XIII.

¹⁷ Usp. *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Zagreb, 1996.

¹⁸ U popis prevoditelja dodan je Jure Brkan, a više se ne pojavljuju Ratko Perić i Anton Tamarut. U urednički odbor je dodano ime Velimira Blaževića. U lektore dodano je ime Domagoja Grečla, dok su pravni i jezični savjetnici ostali isti kao kod prvog izdanja.

piše o ovom drugom izdanju sljedeće: »Nakon što je 1988. godine uspješno objelodanjen latinko-hrvatski prijevod Zakonika/1983., korisnim i potrebnim se smatralo prirediti ovo drugo dvojezično izdanje čiji kanoni vrijede za latinsku Crkvu. Hrvatski prijevod je pregledan i popravljen, a ovo izdanje Zakonika prošireno je s naznakom *Izvora* (od CIC/1917. sve do donošenja novog Zakonika) koje je izradilo Papinsko povjerenstvo za vjerodostojno tumačenje CIC-a. Uz to u *Dodatku* se nalazi apostolska konstitucija *Dobri Pastir*. Nadamo se da će ovo novo dvojezično izdanje obogaćeno korisnim pomagalima – *Stvarnim kazalom* i *Usporednim popisom kanona* – olakšati i učiniti pristupačnijim upoznavanje crkvenih zakona i njihovu primjenu.«¹⁹ Slično se u svojoj *Popratnoj riječi izdanju s izvorima* izražava i kardinal Franjo Kuharić: »Hrvatski prijevod *Zakonika kanonskoga prava* već je bio objavljen 1988. godine, a sada ga popravljenog ponovno objavljujemo s naznačenim *Izvorima*, pa će se lakše moći vidjeti motivacija i značenje samih kanona. U *Dodatku* se nalazi spomenuta konstitucija *Dobri Pastir* koje je poznavanje veoma važno kako glede uređenja crkvene hijerarhije tako i u pogledu ispravnog uređenja odnosa između partikularnih Crkava i opće Crkve.«²⁰

Ovo je drugo izdanje na početku obogaćeno kraticama i siglama, i na kraju, kako je navedeno u Kokšinoj *Uvodnoj riječi*, hrvatskim prijevodom apostolske konstitucije pape Ivana Pavla II. *Dobri Pastir* od 28. lipnja 1988. godine o ustrojstvu i mjerodavnostima pojedinih dikasterija i tijela Rimske kurije.²¹ Na kraju ovog drugog izdanja nalazimo vrlo praktično i korisno, i od posebne vrijednosti *stvarno kazalo* dr. Matije Berljaka, koji je priredio i *usporedni popis kanona*, ali sada obogaćen i razdijeljen na dva dijela: u prvom dijelu (I.) donosi se usporedni popis kanona Zakonika kanonskog prava za latinsku Crkvu iz 1983. sa Zakonikom kanona istočnih Crkava iz godine 1990. i obratno, dok se

¹⁹ Đuro KOKŠA, Uvodna riječ izdanju s izvorima u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, XXI.

²⁰ Franjo KUHARIĆ, Popratna riječ izdanju s izvorima, u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, XIV.

²¹ Drugo hrvatsko izdanje međutim ne donosi više *motu proprio* pape Ivana Pavla II. *Recognito Iuris Canonici Codice* (2. I. 1984.), kao ni apostolsku konstituciju *Božanski učitelj savršenstva* (25. I. 1983.) i *Odredbe* Svetog zbora za proglašavanje svetaca (7. II. 1983.). Što se tiče postupka za beatifikaciju i kanonizaciju, treba reći da je od 17. svibnja 2007. na snazi Uputa (*instructio*) *Sanctorum Mater* Kongregacije za kauze svetih, za biskupijska i eparhijalna istraživanja u postupku za proglašenje blaženih i svetih. Nakon uvoda, Uputa u 150 članaka donosi norme kojih se u tom istraživanju treba pridržavati. U *Dodatku* se u 15 članaka donose norme za kanonsko prepoznavanje (*recognitio*) posmrtnih ostataka Sluge Božjega. Još nemamo hrvatski prijevod ove važne Upute, a u službenom glasilu Apostolske Stolice *Acta Apostolicae Sedis* (dalje: AAS) objavljen je talijanski tekst: CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM, *Sanctorum Mater*. Istruzione per lo svolgimento delle Inchieste diocesane o eparchiali nelle Cause dei Santi, u: AAS, 99 (2007.) 6, 465-510.

u drugom dijelu (II.) donosi usporedni popis kanona između dvaju Zakonika, onoga iz 1983. godine s onim iz godine 1917. i obratno. Potrebno je naglasiti da je to drugo hrvatsko izdanje Zakonika iz 1996. godine sada mjerodavan zakonski tekst na hrvatskom jezičnom području, za Crkvu u Hrvata.

Veliki je doprinos kanonskoj pravnoj znanosti i primjeni na hrvatskom jezičnom području što je, paralelno s objavljivanjem drugog izdanja Zakonika kanonskog prava za latinsku Crkvu, te iste 1996. godine objavljen također i hrvatski prijevod Zakonika kanona istočnih Crkava, što ga je proglasio papa Ivan Pavao II. 18. listopada 1990. godine apostolskom konstitucijom *Sveti kanoni (Sacri canones)*, i odredio da stupi na snagu 1. listopada 1991. godine na blagdan Zaštite Blažene Djevice Marije u mnogim istočnim Crkvama. Objavljen je također dvojezični tekst, izvorni latinski i hrvatski prijevod 1546 kanona, raspoređenih u šest uvodnih kanona i u trideset naslova (nije podijeljen na knjige poput onog za latinsku Crkvu). Hrvatski prijevod nosi naslov: *Zakonik kanona istočnih Crkava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*²², u izdanju izdavačke kuće Glas Koncila iz Zagreba. Na početku stoji napomena da je uprava dobara Apostolske Stolice 29. veljače 1996. godine izdala dopuštenje da se objavi hrvatski prijevod Zakonika kanona istočnih Crkava zajedno s cjelovitim latinskim tekstom izvornika i da je hrvatski prijevod odobrila Hrvatska biskupska konferencija 17. ožujka 1994. godine. Prevoditelji su ovog Zakonika Matija Berljak i Stanislav Kos, a osim njih, u uredničkom odboru su još Živko Kustić i Kiro Stojanov. Ovim je Zakonikom za naše vrijeme dovršeno kanonsko uređenje cijele Crkve koja je širom svijeta jedna, ali ne jednolika, jer u njoj se usklađuje raznolikost obreda te liturgijske, teološke, duhovne i pravne baštine kršćanskog Zapada i Istoka. Zato u *Popratnoj riječi* hrvatskom izdanju Zakonika kanona istočnih Crkava Slavomir Miklović, vladika križevački, s pravom primjećuje: »Jedinstvo Kristove Crkve ne ostvaruje se unifikacijom: vršitelj Petrove službe u Crkvi promiče i štiti bogatu raznolikost, kršćanski Istok i kršćanski Zapad slikovito uspoređuje s dva plućna krila iste Kristove Crkve. Oba Zakonika, kako za latinsku tako i za istočne Crkve, premda sadrže u više pogleda različitu stegu, ipak pridonose životu i rastu zajedništva te iste Crkve.«²³ Taj Zakonik zato nije samo značajan zbog grkokatoličke Križevačke eparhije kod nas, nego hrvatski prijevod omogućuje i drugima upoznati cjelovito kanonsko uređenje Crkve, kako one zapadne, latinske, tako i uređenje istočnih katoličkih Crkava. Nakon teksta Zakonika (kanona) i ovdje

²² *Zakonik kanona istočnih Crkava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Zagreb, 1996.

²³ Slavomir MIKLOVIĆ, *Popratna riječ*, u: *Zakonik kanona istočnih Crkava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, VII.

se donosi apostolska konstitucija o Rimskoj kuriji *Dobri Pastir*. Za lakše snalaženje i uporabu, i ovo je hrvatsko izdanje na kraju opremljeno prikladnim pomagalima. Najprije se nalazi *Stvarno kazalo* koje je priredio Stanislav Kos i *Popis naziva* (donosi abecednim redom pojedine termine, onim redom naime kojim su navedeni u stvarnom kazalu), a zatim *Pristup izvorima* i *Kratice*, te su naposljetku Matija Berljak i Stanislav Kos priredili *Usporedni popis kanona*, i to između triju zakonskih tekstova: Zakonika kanona istočnih Crkava iz 1990., Zakonika kanonskog prava iz 1983. i apostolskih pisama kojima su proglašeni neki dijelovi kanonskog prava za istočne Crkve od 22. veljače 1949. do 8. rujna 1973. godine.

Zakonik kanonskog prava iz 1983. na više mjesta potanje odredbe o pojedinim pitanjima prepušta biskupskim konferencijama. Stoga je važno poznavati i *Dopunske odredbe uz Zakonik* jer s njime čine jednu cjelinu. Te je dopunske odredbe u smislu kan. 455, § 2 donijela najprije Biskupska konferencija Jugoslavije na svome zasjedanju u Zagrebu 9. studenoga 1984. godine²⁴, a odobrila ih je Kongregacija za biskupe 17. studenoga 1984. godine. Nasljednica spomenute biskupske konferencije, Hrvatska biskupska konferencija je za svoje područje u cijelosti usvojila te dopunske odredbe na plenarnom zasjedanju u Zagrebu 12. listopada 1994. godine.²⁵

Ovaj bi prikaz ipak bio nepotpun kad se ne bi naveli i osobito vrijedni prijevodi na hrvatski jezik zakonskih tekstova rimskog prvosvećenika, u ra-

²⁴ *Službene vijesti Biskupske konferencije Jugoslavije*, (1984.) 2, 1-6. Dekret o proglašenju Dopunskih odredaba BKJ potpisao je predsjednik, kardinal Franjo Kuharić, 1. XII. 1984. godine. Taj dekret, zajedno s tekstom Dopunskih odredaba Biskupske konferencije Jugoslavije uz Zakonik kanonskog prava objavljen je i u: *Nova et vetera*, 35 (1985.), 1-2, 189-194.

²⁵ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (dalje: HBK), *Dopunske odredbe Hrvatske biskupske konferencije*, 3 (1994.) 1 (2), 7-11. Dopunske odredbe HBK su 2. ožujka 2006. godine promijenjene s obzirom na kan. 1292, § 1 koji govori o najmanjoj i najvećoj svoti kad je u pitanju otuđenje crkvenih dobara. Dekretom kardinala Josipa Bozanića, nadbiskupa zagrebačkog i predsjednika Hrvatske biskupske konferencije, br. 581/2006. od 25. studenoga 2006. godine određena je najveća svota od 1 000 000 (jedan milijun) eura, a dekretom br. 657/2006. od 25. studenoga 2006. godine određena je najmanja svota u iznosu 150 000 (sto pedeset tisuća) eura. Ti su dekreti stupili na snagu »s danom donošenja«. Do te promjene dopunske su odredbe HBK određivale najveći iznos 300 000 (tristo tisuća) američkih dolara (USD), a najmanji iznos 100 000 (sto tisuća) američkih dolara (USD). U *Službenim vijestima HBK* objavljen je samo Dekret o najvećoj svoti. (HBK, Dekret o najvećoj svoti prema odredbi kan. 1292 ZKP-a, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 14 (2006.) 1 (19), 3) Posljednja dopunska odredba HBK datira pak iz 2007. godine, odnosi se na kan. 1272 i 1274 i govori o prijenosu crkvenih nadarbina i drugih crkvenih dobara na Biskupijsku ustanovu za uzdržavanje klera i drugih crkvenih službenika. Kongregacija za biskupe je 24. kolovoza 2007. godine priznala tu opću odluku: HBK, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 15 (2007.), 1 (20), 3-4.

znim oblicima: enciklike, apostolske konstitucije, apostolska pisma, *motu proprio* (na vlastitu pobudu); kao i važnih dokumenata i naputaka (instrukcija) rimskih kongregacija i papinskih vijeća. Gotovo svi značajniji tekstovi koji s gledišta ne samo prava, nego i biblijske i moralne teologije, crkvene stege, liturgike i pastoralna usmjeruju i prate život i poslanje Crkve u postkoncilskom razdoblju, prevedeni su na hrvatski jezik i dostupni u biblioteci (nizu) *Dokumenti*²⁶ u izdanju Kršćanske sadašnjosti iz Zagreba.

1.4. Liturgijsko pravo: bogoslužni zakoni na hrvatskom jeziku

Sva se navedena djela ubrajaju u kanonsko pravo jer s kanonima izravno uređuju ustrojstvo, disciplinu i život Crkve. No, u crkveno pravo ulazi i *liturgijsko pravo* koje se ovim Zakonikom ne dokida u smislu kan. 2.: »Zakonik obično ne određuje obrede koji treba da se obdržavaju u bogoslužnim slavlji- ma; stoga dosadašnji bogoslužni zakoni zadržavaju svoju snagu, osim ako se koji od njih protivi kanonima Zakonika.« Prelazi granice ovog rada da se posebno bavimo liturgijskim zakonima, nego je dovoljno ustvrditi da na hrvatskom jeziku imamo dostupne sve najvažnije liturgijske knjige i obrednike, počevši od Rimskog misala, zatim obrednike za pojedine sakramente (krst, potvrda, euharistija, pokora, bolesničko pomazanje, sveti red, ženidba), ali i za sakramentale (blagoslovine) i za crkveni sprovod²⁷. U svim tim liturgijskim knjigama, poznato je, na početku ćemo naći *opće odredbe ili prethodne napomene* u svezi s dotičnim liturgijskim slavljem ili obredom. Poznata je *Opća uredba Rimskog misala*²⁸, koja pored doktrinarnog dijela, detaljno propisuje i donosi norme o euharistijskom slavlju.

²⁶ Izdavačka kuća Kršćanska sadašnjost iz Zagreba, pored ostalih značajnih biblioteka, u biblioteci (nizu) *Dokumenti*, objavljujući u hrvatskom prijevodu te nosive tekstove, obilježila je postkoncilsku Crkvu na hrvatskom jezičnom području. U spomenutoj biblioteci dokument br. 1, a radilo se o enciklici pape Pavla VI. *Populorum progressio. O razvitku naroda* izašao je 1967. godine. Među recentno objavljenim dokumentima nalaze se sve tri enciklike sadašnjeg pape Benedikta XVI.: *Deus caritas est. Bog je ljubav* (*Dokumenti*, br. 143), *Spe salvi. U nadi spašeni* (*Dokumenti*, br. 149), *Caritas in veritate. Ljubav u istini* (*Dokumenti*, br. 158). Većina se tih izdanja iz biblioteke *Dokumenti*, osim u knjižarama KS-a u Zagrebu, Osijeku, Splitu, Karlovcu i Rijeci, mogu također nabaviti i u *web-knjižari*: <http://www.ks.hr/knjizara.php?kateg=6&biblioteka=Dokumenti> (31. XII. 2010.).

²⁷ Sprovod naime »nije ni sakrament ni blagoslovina (sakramental)«: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, br. 240, Zagreb, 2008., 149. U br. 243 dodatno se tumači da je kršćanski sprovod liturgijsko slavlje Crkve iako nije ni sakrament ni blagoslovina.

²⁸ *Opća uredba*, u: *Rimski misal*, Zagreb, 2004. iz trećeg tipskog izdanja [32002.], Zagreb, 2004.

1.5. Javno crkveno pravo: Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske

Osim liturgijskog prava, Crkva u Hrvatskoj ima dostupne i sve relevantne dokumente koji ulaze u *javno crkveno pravo*, u smislu kan. 3 ZKP koji glasi: »Kanonni Zakonika ne ukidaju ni potpuno ni djelomice ugovore koje je Apostolska Stolica sklopila s državama ili drugim političkim zajednicama; zato ti ugovori i dalje ostaju na snazi, bez obzira na protivne propise ovoga Zakonika.« Kao što je poznato, sada su kod nas na snazi, nepromijenjeni od početka, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske* iz 1996. i 1998. godine, a njihov je tekst jednakovrijedan na talijanskom i hrvatskom jeziku. Tri su ugovora potpisana 19. prosinca 1996. (o pravnim pitanjima, o suradnji na području odgoja i kulture, o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske), a ratifikacijski su instrumenti između visokih ugovornih strana razmijenjeni u Apostolskoj palači u Vatikanu 9. travnja 1997. godine, dok je četvrti, Ugovor o gospodarskim pitanjima, potpisan 9. listopada 1998. godine, a ratifikacijski su instrumenti razmijenjeni u Vatikanu 14. prosinca 1998. godine.²⁹ Svi su tekstovi tih Ugovora javno dostupni ne samo vjericima katolicima nego svim građanima i svima zainteresiranima. Postupak izrade tih Ugovora uključivao je oblikovanje državnog i crkvenog povjerenstva, kojemu su hrvatski crkveni pravници dali značajan stručni doprinos, kao i *provedbenim dokumentima* koji su u obliku ugovora ili sporazuma sklopljenih između Hrvatske biskupske konferencije i Vlade Republike Hrvatske na temelju četiriju Ugovora regulirali pojedina pitanja iz područja od zajedničkog interesa. To su sljedeći provedbeni dokumenti: *Pravilnik o ustrojstvu i djelovanju Vojnoga ordinarijata u Republici Hrvatskoj*; *Ugovor o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama*; *Sporazum o načinu izoršavanja određenih financijskih obveza Republike Hrvatske prema Katoličkoj Crkvi*; *Sporazum između Hrvatske radiotelevizije i Hrvatske biskupske konferencije*; *Protokol o načinu upisa pravnih osoba Katoličke Crkve*; *Sporazum o dušobrižništvu*

²⁹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske* Zagreb, 2001. Povijest nastanka i komentar: Nikola Eterović. Predgovor: Josip Bozanić, Službeni tekstovi Ugovora objavljeni su kako slijedi: 1) o pravnim pitanjima, u: AAS, 89 (1997.), 277-287; NN – Međunarodni ugovori, 3/1997., 95-97; *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 5 (1996.) 2 (5), 8-13; 2) o suradnji na području odgoja i kulture, u: AAS, 89 (1997.), 287-296; NN – Međunarodni ugovori, 2/1997., 24-26; *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 5 (1996.) 2 (5), 3-7; 3) o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske, u: AAS, 89 (1997.), 297-302; NN – Međunarodni ugovori, 2/1997., 22-24; *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 5 (1996.) 2 (5), 14-16; 4) o gospodarskim pitanjima, u: AAS, 91 (1999.), 170-178; NN – Međunarodni ugovori, 18/1998., 721-723; *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 7 (1998.) 3 (10), 3-12.

u kaznionicama, zatvorima i odgojnim zavodima; Ugovor o dušobrižništvu u bolnicama i ostalim zdravstvenim ustanovama te ustanovama socijalne skrbi; Sporazum o povratu crkvenih matičnih knjiga, knjiga stanja duša, ljetopisa i drugih knjiga koje su u vrijeme komunističkog režima nezakonito oduzete Katoličkoj crkvi poslije 1945.

2. Kanonisti – stručnjaci u kanonskom pravu Crkve u Hrvatskoj

Znanstvena i stručna literatura iz kanonskog prava danas je uistinu preobilna i svakom danom sve veća, ali na velikim svjetskim jezicima. Dovoljno je od vremena do vremena samo posjetiti rimske knjižare i uvjeriti se o novim naslovima koji se neprekidno pojavljuju: bilo da se radi o komentarima Zakonika bilo o komentarima njegovih pojedinih knjiga ili radovima koji obrađuju neko posebno pitanje iz kanonskog prava.

Na hrvatskom jezičnom području još uvijek nismo tako bogati kanonskom literaturom, ali zahvaljujući založenosti i predanom znanstvenom i stručnom radu hrvatskih crkvenih pravnika možemo reći da ipak imamo na raspolaganju vrlo korisne, pouzdane i stručne tekstove za bolje shvaćanje kanonskog uređenja Crkve.

Dovoljno je istaknuti da na hrvatskom jeziku imamo knjige, zapravo komentare, koji stručno obrađuju i prate gotovo sve knjige Zakonika. Bez pretenzije da se u ovom ograničenom osvrtu cjelovito prikaže sva kanonska literatura na hrvatskom jeziku, ipak su spomena vrijedna sljedeća korisna izdanja: za prvu knjigu Zakonika *Opće odredbe* imamo knjigu J. Brkana, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*³⁰ iz 1997. godine i *pro manuscripto* N. Škalabrina *Zakonik kanonskoga prava. Knjiga I. Opće odredbe*³¹ iz 2005. godine, koji je objavio i knjigu *Uvod u kanonsko pravo*³²; za drugu knjigu Zakonika *Narod Božji* nemamo još cjelovitu knjigu, odnosno komentar, ali zato imamo više djela posvećenih pojedinim dijelovima te knjige: J. Brkan izdao je: *Župa u zakonodavstvu Katoličke Crkve*³³ i *Obveze i prava vjernika laika*³⁴, a nedavno je izišla i knjiga J. Šalkovića *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231). Poslanje i djelovanje*³⁵. Iz četvrte knjige

³⁰ Jure BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskog prava*, Makarska, 1997.

³¹ Nikola ŠKALABRIN, *Zakonik kanonskoga prava. Knjiga I. Opće odredbe*, Đakovo, 2005. (*pro manuscripto*). Po mišljenju autora ovog članka radi se o vrijednom i sveobuhvatnom priručniku za I. knjigu Zakonika, pa može samo poželjeti da tekst bude tiskan u obliku knjige kako bi ta publikacija bila dostupna ne samo akademskim krugovima nego i široj javnosti.

³² Nikola ŠKALABRIN, *Uvod u kanonsko pravo*, Đakovo, 1994.

³³ Jure BRKAN, *Župa u zakonodavstvu Katoličke Crkve*, Split, 2004.

³⁴ Jure BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Split, 2005.

³⁵ Josip ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231). Poslanje i djelovanje*, Zagreb, 2009.

Zakonika *Posvetiteljska služba Crkve*, imamo za pojedine argumente, posebno iz ženidbenog prava, na hrvatskom jeziku više djela. Tako za ženidbeno pravo: N. Škalabrin, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*³⁶, M. Berljak, *Kanonski oblik ženidbe. Povijesni razvoj – Zakonik kanonskoga prava/1983*³⁷, V. Blažević, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*³⁸; za sakramente pokore i bolesničkog pomazanja: M. Berljak, *Sakramenti ozdravljenja. Pokora i bolesničko pomazanje*³⁹; isti je autor nedavno izdao i knjigu o kumovima i svjedocima kod krsta, potvrde i ženidbe⁴⁰. Za petu knjigu Zakonika *Vremenita crkvena dobra* može se konzultirati istoimena knjiga N. Škalabrina⁴¹ i knjiga J. Brkana, *Crkvena vremenita dobra*⁴²; za šestu knjigu Zakonika *Kaznene mjere u Crkvi* N. Škalabrin je također izdao istoimenu knjigu⁴³, a isti je autor tako učinio i za sedmu knjigu Zakonika *Postupci*⁴⁴.

Kao što se može vidjeti već iz ovog pregleda, gdje su nabrojena samo ona djela koja su objavljena tiskom u obliku knjige i s izravnom referencom na neku od sedam knjiga Zakonika, produkcija znanstvenih i stručnih djela hrvatskih crkvenih pravника osobito je uočljiva u zadnjih dva desetljeća, od 90-ih godina prošlog stoljeća naovamo. U isto su vrijeme konstantno objavljivani znanstveni i stručni radovi spomenutih, ali i drugih autora, hrvatskih crkvenih pravника, u znanstvenim i stručnim časopisima, kao što su: *Bogoslovska smotra*, *Crkva u svijetu*, *Obnovljeni život*, *Riječki teološki časopis*, ali i u nekim civilnim pravnim časopisima (npr. *Pravni vjesnik* Pravnog fakulteta Sveučilišta u Osijeku). Članci koji obrađuju kanonsko-pravna pitanja pojavljivali su se i u drugim publikacijama koje nisu isključivo znanstvenog karaktera, a u kojoj kategoriji na hrvatskom govornom području prednjači *Vjesnik Đakovačke biskupije* (sada *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*). Naravno da su se pojedini članci iz znanstvene grane kanonskog prava pojavljivali i prije 90-ih godina prošlog stoljeća, a osobito su bili zapaženi radovi u kvalitetnoj sarajevskoj reviji za filozofsko-teološke i srodne discipline *Nova et vetera*⁴⁵, koja je prestala izlaziti, a

³⁶ Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, Đakovo, 1995.

³⁷ Matija BERLJAK, *Kanonski oblik ženidbe. Povijesni razvoj – Zakonik kanonskoga prava/1983*, Zagreb, 1999.

³⁸ Velimir BLAŽEVIĆ: *Ženidbeno pravo Katoličke crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, Zagreb, 2004.

³⁹ Matija BERLJAK, *Sakramenti ozdravljenja. Pokora i bolesničko pomazanje*, Zagreb, 2004.

⁴⁰ Matija BERLJAK, *Kumovi-svjedoci. Krst – Potvrda – Ženidba*, Zagreb, 2010.

⁴¹ Nikola ŠKALABRIN, *Vremenita crkvena dobra*, Đakovo, 2008.

⁴² Jure BRKAN, *Crkvena vremenita dobra. Temeljni kanoni i upravljanje dobrima*, Split, 2006.

⁴³ Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, Đakovo, 2004.

⁴⁴ Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, Đakovo, 2000.

⁴⁵ Za ilustraciju navodimo članak, popraćen dodatkom, odnosno prijevodom crkvenog dokumenta: Matija BERLJAK, Novi propisi za oprost od svećeničkog celibata, u: *Nova*

u kojoj su bili objavljeni ne samo radovi iz crkvenog prava, nego su također objavljeni i prijevodi nekih važnijih zakonskih i normativnih akata Crkve. Manje su kod nas zastupljeni prijevodi znanstvenih i stručnih radova pojedinih stranih priznatih autora iz kanonskog prava, premda se je 2007. godine kod nas pojavio prijevod Klare Čavar knjige *Crkveno pravo*⁴⁶.

Osim u znanstvenom i nastavnom djelovanju na našim teološkim fakultetima⁴⁷ (a neki profesori i na civilnim pravnim fakultetima), naši su hrvatski crkveni pravници aktivni i u životu Crkve u Hrvatskoj. Uvijek su na raspolaganju da svojim znanjem i stručnošću pomognu odgovornima u Crkvi, u prvom redu hrvatskom episkopatu, kadgod se za tim ukaže potreba. Pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji oformljena je tako Pravna komisija, kojoj je najprije bio predsjednik nadbiskup riječko-senjski Anton Tamarut, a sada joj predsjedava đakovačko-osječki nadbiskup i predsjednik HBK mons. Marin Srakić, dok su članovi: Stjepan Večković iz Zagreba, Ivan Čubelić iz Splita, Nikola Škalabrin iz Đakova i Slavko Zec iz Krka. Uloga je Pravne komisije pripremati i dati svoje mišljenje o pravnim aktima konferencije, raznim ugovorima i sporazumima, pregledavati i dati mišljenje o statutima vjerničkih društava koji dolaze na pregled i/ili odobrenje biskupskoj konferenciji (u svrhu priznanja pravne osobnosti) i općenito izvršavati one zadaće iz svoga djelokruga koje joj od vremena do vremena povjeri HBK.⁴⁸

et vetera, 32 (1982.) 1-2, 245. Autor je tome radu u dodatku priložio i svoj prijevod dokumenta: KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Način postupanja u ispitivanju i rješavanju molbi koje se odnose na oprost od celibata; Proceduralne norme za podjeljivanje oprosta od svećeničkog celibata, u: *Nova et vetera*, 32 (1982.) 1-2, 334-337. Od ostalih prijevoda u rubrici »Akti Rimske kurije« od posebnog su značenja za kanonsko pravo: KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instrukcija o razrješavanju braka u korist vjere (6. XII. 1973.) i Proceduralne norme za vođenje procesa razrješavanja ženidbenog veza u korist vjere, u: *Nova et vetera*, 29 (1979.) 1, 268-272; KONGREGACIJA ZA DISCIPLINU SAKRAMENATA, Instructio *Sacramentalem indolem*. O kanonskom sklapanju ženidbe, u posebnim slučajevima, pred samim svjedocima (15. V. 1974.), u: *Nova et vetera*, 31 (1981.) 1-2, 366-368; PAPINSKA KOMISIJA ZA AUTENTIČNO TUMAČENJE KANONSKOG PRAVA, Odgovori na postavljene upite (uz kan. 917 i 502, § 1), u: *Nova et vetera*, 35 (1985.) 1-2, 187-188.

⁴⁶ Libero GEROSA, *Crkveno pravo*, Zagreb, 2007.

⁴⁷ Vrijedi uočiti da je Katedra kanonskog prava Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, osim općih informacija na internetskoj stranici fakulteta, otvorila i vlastitu web-stranicu: www.kanonsko-pravo.info.

⁴⁸ Usp. *Statut Hrvatske biskupske konferencije*, čl. 28-30. Mogu se navesti neki značajniji pothvati. Pravna komisija HBK tako je pripremila ustanovu kanonske ženidbe s građanskim učincima, koja se u Republici Hrvatskoj primjenjuje od 1. srpnja 1999. godine. Usp. Pismo biskupa Hrvatske o obliku sklapanja ženidbe, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 8 (1999.) 1 (11), 9-11; Pismo biskupa Hrvatske svećenicima o kanonskoj ženidbi s građanskim učincima, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 8 (1999.) 1 (11), 12-14; Pravna komisija radila je i na tekstu Pravilnika o crkvenim

Crkveni su pravnici u Crkvi u Hrvatskoj često na odgovornim službama u nad/biskupskim ordinarijatima (kurijama) kao generalni i biskupski vikari⁴⁹ ili kancelari, a redovito pokrivaju i službu sudskog vikara u svojoj nad/biskupiji prema kanonskim propisima⁵⁰. Redoviti je posao sudskog vikara na crkvenom sudu i vođenje raznih vrsta postupaka. U zadnje su vrijeme tako česti i *postupci za proglašenje blaženim*, u kojima crkveni pravnici redovito vrše službu *biskupovog delegata* ili službu *promicatelja pravde*⁵¹. Bez sudjelovanja crkvenoga pravника nije naime moguće ustanoviti dijecezanski sud za istraživanje slučaja dotičnoga kandidata za beatifikaciju i/ili kanonizaciju na biskupijskoj razini.

Najčešće su ipak *parnice za proglašenje ženidbe ništavnom na ženidbenim sudovima*. Radi se o vrlo odgovornoj službi koja zahtijeva visoku stručnost te puno rada i vremena. Autor ovog članka ne smatra se mjerodavnim donositi procjene o uspješnosti rada ženidbenih sudova Crkve u Hrvatskoj, ali konstatira da se češće čuju primjedbe na rad tih sudova u smislu nepravodobnog rješavanja ženidbenih parnica. Uzroci tome mogu biti višeslojni i kompleksni, a često se spominje nedovoljna ekipiranost sudova stručnim osobljem te preopterećenost crkvenih sudaca ostalim službama. Može se ipak reći da se je stanje posljednjih godina osjetljivo promijenilo nabolje, što pokazuju i godišnja izvješća o radu tih sudova. U većim sjedištima naših crkvenih pokrajina, gdje postoje međubiskupijski i biskupijski ženidbeni sudovi (Zagreb, Split, Rijeka i Zadar u Hrvatskoj; Sarajevo i Mostar u Bosni i Hercegovini)⁵² stanje

maticama i drugim uredskim knjigama što ga je HBK odobrila na plenarnom zasjedanju u Zagrebu od 24. do 26. travnja 2001. godine, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 10 (2001.) 1 (14), 14-21, a bila je uključena i u pripreme radove za Protokol o načinu upisa pravnih osoba Katoličke Crkve, u: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 11 (2002.) 1 (15), 3-4.

⁴⁹ Kan. 478, § 1: »Generalni i biskupski vikar neka budu svećenici, ne mlađi od trideset godina, doktori ili magistri kanonskoga prava ili bogoslovlja ili barem doista stručni u tim znanostima te da ih preporučuju zdrav nauk, čestitost, razboritost i iskustvo u obavljanju poslova.«

⁵⁰ Kan. 1420, § 4: »I sudski vikar i pridodani sudski vikari moraju biti svećenici, na dobru glasu, s doktoratom ili barem magisterijem iz kanonskog prava, ne mlađi od trideset godina.« Usp. i kan. 391, § 2 o vršenju sudske vlasti u partikularnoj Crkvi.

⁵¹ Usp. CONGREGATIO DE CAUSIS SANCTORUM, Sanctorum Mater. Istruzione per lo svolgimento delle Inchieste diocesane o eparchiali nelle Cause dei Santi, art. 54, 57.

⁵² U Zagrebu djeluje Međubiskupijski sud prvog i drugog stupnja koji je 2009. godine bio mjerodavan za ženidbene parnice s područja Zagrebačke i Đakovačko-osječke crkvene pokrajine i koji ima svoju web-stranicu: <http://medjubiskupijski-sud-zagreb.net/>; u Splitu djeluje Crkveni Interdijecezanski sud prvog i drugog stupnja za područje Splitsko-makarske crkvene pokrajine, u Rijeci Interdijecezanski sud prvog stupnja za područje Riječke crkvene pokrajine, u Zadru Dijecezansko crkveno sudište za Zadarsku nadbiskupiju; u Sarajevu Crkveni sud Vrhbosanske nadbiskupije prvog i drugog stupnja, mjerodavan

je sve bolje i sve su bolje ekipirani, kako na prvom tako i na drugom stupnju. Spomenuti sudovi dobro surađuju pa često međusobno rješavaju parnice i u trećem stupnju prema proširenju mjerodavnosti od strane Apostolske signature.⁵³ Zagrebačka je nadbiskupija prije nekoliko godina uvela otvaranje sudske godine kojom se prilikom daje izvješće o radu suda u protekloj godini. U 2010. godini to je bilo 16. ožujka, o čemu se može informirati u opširnom izvješću u katoličkom tjedniku *Glas Koncila*.⁵⁴ Riječki sudski vikar podnio je 2010. godine izvješće o radu Interdijecezanskog ženidbenog suda prvog stupnja u Rijeci na saboru biskupa Riječke crkvene pokrajine u Gospiću 25. ožujka, o čemu je također izvijestio *Glas Koncila*.⁵⁵ Tom je prigodom sudski vikar mogao konstatirati »napredak u radu toga suda što je plod višegodišnjeg ulaganja u nove kadrove pravne struke«, što vrijedi za cijelu Crkvu u Hrvatskoj.

Naime, posljednjih se godina bilježi sve veći broj onih koji odlaze na poslijediplomski studij kanonskog prava, najčešće u Rim. Tako da je, prema prigodnom *Telefonskom imeniku*⁵⁶ crkvenih sudova i pravnika, 2009. godine bilo šesnaest studenata na poslijediplomskom studiju, i to iz svih staleža: dijecezanskih i redovničkih svećenika, redovnika i vjernika(ca) laika; dok je 2009. godine na području biskupskih konferencija Hrvatske i Bosne i Hercegovine bio ukupno 51 crkveni pravnik: od toga 42 na području Hrvatske biskupske konferencije i 9 na području Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine. Stoga postoji osnovana nada da će dolaziti sve bolji dani za stanje kanonskog prava u Crkvi u Hrvatskoj na svim područjima, pa tako i na području vršenja sudske vlasti u ženidbenim parnicama.

3. Znanstveno-stručno djelovanje crkvenih pravnika: stanje i projekti

Osim što pojedini crkveni pravници Crkve u Hrvatskoj vrše one službe koje im povjerava mjerodavna crkvena vlast i osim što redovito ulažu napore u osobno stručno i znanstveno usavršavanje, zadnjih godina oni to čine i zajedno, na način da se jedanput godišnje okupe na znanstvenom simpoziju. Na tim se

za Vrhbosansku nadbiskupiju i Banjalučku biskupiju; i u Mostaru Biskupijski crkveni sud, mjerodavan za Mostarsko-duvanjsku i Trebinjsko-mrkanjsku biskupiju.

⁵³ IVAN PAVAO II., Apostolska konstitucija *Dobri Pastir*, čl. 124, br. 3., u: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. s izvorima*, Zagreb, 1996., 943.

⁵⁴ Stipan BUNJEVAC, Zagreb: Otvorena sudska godina za Međubiskupijski sud: »Ljubav je snaga zakona, a zakon je obrana ljubavi!«, u: Podlistak, *Glas Koncila*, 49 (2010.), br. 13 (1866.), 15.

⁵⁵ Zvonko RANOGAJEC, Gospić: Sabor biskupa Riječke metropolije: Metropolijske ustanove – uspješne, u: Podlistak, *Glas Koncila*, 49 (2010.), br. 14 (1867.), 10.

⁵⁶ MEĐUBISKUPIJSKI SUD PRVOG STUPNJA U ZAGREBU, *Telefonski imenik: crkveni sudovi, crkveni pravници, studenti kanonskog prava*, Zagreb, 2009.

znanstvenim simpozijima obrađuju doista važne teme iz kanonskog prava i redovito se objavljuju zbornici radova s tih simpozija. Dosad su održana tri takva znanstvena simpozija crkvenih pravnika s međunarodnim sudjelovanjem, prema sljedećem redu:

– I. *znanstveni simpozij* crkvenih pravnika s međunarodnim sudjelovanjem održan je u Đakovu, 16. studenoga 2007. prigodom 125. obljetnice rođenja *Franje Hermana* (1882.) i 90. obljetnice proglašenja prvog *Zakonika kanonskog prava* (1917.), u organizaciji Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Tom je prigodom promoviran i javnosti predan Hermanov prijevod *Zakonika kanonskog prava* iz 1917. godine, izašao iz tiska krajem travnja 2007. godine. Na simpoziju su obrađivane i druge teme, bilo da su vezane na razlike između prethodnog i sadašnjeg crkvenog zakonodavstva bilo da dotiču neku aktualnu problematiku sada važećeg zakonodavstva. Svi su radovi sa simpozija objavljeni u zborniku, kojega je uredio Nikola Škalabrin, pod naslovom: *Franjo Herman i Kodeks iz 1917. Suum cuique tribuere*. Zbornik je izdan u biblioteci *Diacovensia* u Đakovu 2008. godine.

– II. *znanstveni simpozij* crkvenih pravnika s međunarodnim sudjelovanjem održan je u Zagrebu, 10. studenoga 2008. na temu: *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*. Ovaj su znanstveni simpozij organizirali Međubiskupijski sud I. stupnja u Zagrebu i Međubiskupijski prizivni sud u Zagrebu, a suorganizator je bilo Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra kanonskog prava. Zbornik radova s ovog simpozija objavljen je u Zagrebu, 2009. godine u novopokrenutoj biblioteci *Studia canonica croatica*, kao sv. 1. Izdavači zbornika organizatori su i suorganizatori simpozija, a nakladnik je novopokrenute biblioteke i ovog zbornika izdavačka kuća Glas Koncila. U svojoj recenziji prof. dr. sc. Matija Berljak piše: »zbornik obuhvaća širok spektar procesnih i supstantivnih tema o ništavosti ženidbe pri čemu izbor tema pokazuje osjetljivost za aktualna i problematična pitanja koja se svakim danom postavljaju pred one koji dolaze u doticaj s problemom nevaljanosti ženidbe: djelatnike crkvenih sudova, osobe sa iskustvom neuspjele ženidbe koje bi htjele pokrenuti postupak ili su u postupku za proglašenje ženidbe ništavom, župnike i druge pastoralne djelatnike, kao i za studente poslijediplomskog studija kanonskoga prava i teoloških fakulteta (...) Zbornik radova jest najvećim dijelom izvorno znanstveno djelo osobite suvremene kanonske aktualnosti i vrijednosti«; dok u recenziji dr. sc. Ratka Radišića čitamo: »U kanonskoj literaturi hrvatskog govornog područja, radovi su uglavnom izvorna izlaganja. Autori upotrebljavaju zadovoljavajući kanonski

pravni rječnik, uvažavaju relevantnu literaturu, te nastoje pisati na jasan i čitateljstvu razumljiv način.«⁵⁷

– III. znanstveni simpozij crkvenih pravnika s međunarodnim sudjelovanjem održan je u Lovranu, 26.-27. listopada 2009. na temu: *Posebni sudski postupci i postupanja*. Organizatori su bili Međubiskupijski sud prvog stupnja u Zagrebu i Interdijecezanski ženidbeni sud prvog stupnja u Rijeci, a suorganizatori Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra kanonskog prava i Hrvatska biskupska konferencija. Na simpoziju su obrađeni sljedeći sudski postupci i postupanja: postupak proglašenja ništavosti ženidbe na temelju isprava, postupak za oprost od tvrde a neizvršene ženidbe, postupak u pretpostavljenoj smrti ženidbenog druga, postupanje kod mješovite ženidbe, parnice rastave ženidbenih drugova, ukrepljenje ženidbe, načini izbjegavanja suđenja u rimsko-kanonskoj pravnoj tradiciji, gubitak kleričkog staleža proglašenjem ništavosti ređenja, zakonito izrečenom kaznom otpuštanja i otpisom Apostolske Stolice, prethodna istraga u kaznenom postupku, postupanje kod otpuštanja članova iz redovničke ustanove te nove odredbe za postupke proglašenja svetaca. Zbornik tih radova je objavljen u listopadu 2010. godine u biblioteci *Studia canonica croatica*, sv. 3.⁵⁸

Još prije toga, u rujnu 2010. objavljen je hrvatski prijevod važnoga pravnog dokumenta *Dostojanstvo ženidbe*⁵⁹ Papinskog vijeća za zakonske tekstove. Kako stoji i u podnaslovu toga izdanja, radi se o Uputi koju treba obdržavati na biskupijskim i međubiskupijskim sudovima u vođenju parnica ništavosti ženidbe. Ta je Uputa, u nakladništvu Glasa Koncila, izišla u istom formatu i stilu kao i dosadašnji zakonici kanonskog prava i kanona istočnih Crkava. Hrvatski je prijevod odobrila Hrvatska biskupska konferencija 23. ožujka 2010. godine. Kardinal Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački i moderator međubiskupijskih sudova Zagrebačke crkvene pokrajine, u *Uvodnoj riječi* ističe da je »*služba pravедnosti* u pravome smislu riječi *služba istine*, jer je u prvom redu

⁵⁷ Recenzije u: RAZNI AUTORI, *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*. Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnika s međunarodnim sudjelovanjem, Josip Šalković (ur.), Zagreb, 2009., 308.

⁵⁸ Biblioteka *Studia canonica croatica* ima dosad tri objavljena sveska: 1. RAZNI AUTORI, *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*, Zagreb, 2009.; 2. Josip ŠALKOVIĆ, *Obveze i prava vjernika laika (kann. 224-231). Poslanje i djelovanje*, Zagreb, 2009.; 3. RAZNI AUTORI, *Posebni sudski postupci i postupanja*, Zagreb, 2010.

⁵⁹ Izvorni tekst: PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Dignitas connubii. Instructio servanda a tribunalibus dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii*, Città del Vaticano, 2005. Hrvatski prijevod: PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, *Dostojanstvo ženidbe. Uputa koju treba obdržavati na biskupijskim i međubiskupijskim sudovima u vođenju parnica ništavosti ženidbe*, Zagreb, 2010.

usmjerena prema spasenju duše onih kojima su sudski ženidbeni postupci potrebni« te dodaje kako će »latinsko-hrvatski prijevod i dvojezično izdanje upute poslužiti boljemu poznavanju procesnoga kanonskog prava i njegovu uspješnu provođenju u radu crkvenih sudova u hrvatskim okolnostima«⁶⁰. Članovi Uredničkog vijeća u *Riječi urednikâ* na sličan način izražavaju nadu »da će ovaj prijevod upute, rađen sa strpljivošću i požrtvovnošću uistinu pomoći svima koji rade na crkvenim sudovima i sudjeluju u otkrivanju istine, kao i svima koji se uputom budu služili da bolje upoznaju sam postupak proglašenja ništavosti ženidbe, njegove značajke i posebnosti«⁶¹.

Treba upozoriti da je na hrvatskom jeziku sada dostupan još jedan važan dokument: *Okružnica* Papinskog vijeća za vjerodostojno tumačenje zakonskih tekstova o *formalnom činu otpada od Katoličke Crkve* od 13. ožujka 2006., gdje su izneseni oblici i potrebna svojstva pravnog čina za valjanost da bi se moglo govoriti o formalnom činu otpada.⁶² U tom je naime dokumentu sa zakonskom snagom određeno da se trebaju ispuniti tri uvjeta za formalni čin otpada: 1) unutrašnja odluka o istupanju iz Katoličke crkve, 2) izvanjsko očitovanje te odluke; 3) to očitovanje treba učiniti pred mjerodavnim vlastima Katoličke crkve koje ga trebaju prihvatiti da bi imalo pravni učinak. Prema nedavnoj zakonskoj odluci pape Benedikta XVI. od 26. listopada 2009. godine promijenjene su kanonske odredbe u kann. 1086 § 1, 1117 i 1124⁶³, tako da je sada u ženidbenom pravu Katoličke crkve na snazi načelo *Semel catholicus, semper catholicus*: odsad naime i oni, koji prema navedenoj Okružnici ispunjavaju uvjete za formalni čin otpada od Katoličke crkve, i dalje ostaju podložni, poput ostalih katolika, ženidbenoj zapreci različitosti vjere, trebaju za valjanost obdržavati kanonski oblik sklapanja ženidbe i podložni su dopuštenju mjerodavne vlasti u slučaju mješovite ženidbe.

Pred kanonistima Crkve u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u bliskoj budućnosti stoje tri značajna projekta, od dalekosežne važnosti za razvoj kanonske

⁶⁰ PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, *Dostojanstvo ženidbe*, 9.

⁶¹ PAPINSKO VIJEĆE ZA ZAKONSKE TEKSTOVE, *Dostojanstvo ženidbe*, 12. Članovi Uredničkog vijeća hrvatskog izdanja Upute su: Olja Barščevski, Josip Šalković i Nikola Škalabrin. Prevoditelji su: Olja Barščevski, Tomislav Đukez, Zdenko Ilić, Mato Mićan, Ratko Rađišić, Josip Šalković i Nikola Škalabrin.

⁶² Nikola ŠKALABRIN, Formalni čin otpada od Katoličke Crkve, u: RAZNI AUTORI, *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*, 197-215. Autor je u izvornom znanstvenom radu donio svoj hrvatski prijevod te Okružnice, 200-202.

⁶³ BENEDICTUS PP. XVI, *Omnium in mentem*, Lettera apostolica in forma di »motu proprio« con la quale vengono mutate alcune norme del codice di diritto canonico (26. X. 2009.), art. 3-5. Višejezični tekst apostolskog pisma u obliku *motu proprio* dostupan je na vatikanskoj internetskoj stranici: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/motu_proprio/index_it.htm (1. IV. 2010.).

pravne znanosti na hrvatskom jezičnom području. Prvi je projekt izrada rječnika (abecedarija) kanonskog prava, drugi izdavanje hrvatskog komentara Zakonika kanonskog prava a treći utemeljenje Hrvatskog kanonističkog društva.

Nakon što je 2007. godine Hrvatski leksikografski zavod objavio *Pravni leksikon*⁶⁴, kao prvo opće leksikografsko djelo na hrvatskom jeziku koje sustavno obrađuje pravo i pravnu znanost, još se više ukazuje potreba da se objavi i rječnik (abecedarij) kanonskoga prava na hrvatskom jeziku; tim više što su takvi rječnici već objavljeni na španjolskom i talijanskom govornom području. Potrebu hrvatskog rječnika kanonskog prava J. Šalković obrazlaže ovako: »Ispravna primjena važećega Zakonika, koji se smatra posljednjim dokumentom II. vatikanskoga sabora, sredstvo je obnove Crkve kakvu želi sam Sabor. Zbog toga se traži skladno i cjelovito poznavanje sveukupnih normativnih propisa koji su na snazi kao i postojećih crkvenih ustanova, što ne vrijedi samo za pravne stručnjake već i za sve one koji aktivno radeći u Crkvi moraju primjenjivati nove norme, kojima je život Crkve reguliran. U tom smislu nema korisnijega sredstva od Rječnika kanonskoga prava, kao 'informativnoga priručnika'«. ⁶⁵

Komentar Zakonika kanonskog prava na hrvatskom jeziku je također projekt od dalekosežne važnosti, jer bi mnogima dao u ruke pouzdano i stručno sredstvo ne samo za upoznavanje sada važećeg crkvenog zakonodavstva nego i za njegovu primjenu. Zato nije čudno da su takvi komentari, često obnavljeni i popravljani, redovita pojava na velikim svjetskim jezicima. Mnogi misle, a s time su suglasni i hrvatski crkveni pravници, da je sazrijelo vrijeme i za hrvatski komentar Zakonika. Kao što smo vidjeli, naši su kanonisti već izdali komentare pojedinih knjiga Zakonika, ili pojedinih naslova i dijelova knjiga koji obrađuju neko specifično pravno pitanje, a imamo već i respektabilan broj znanstvenih članaka na hrvatskom jeziku iz kanonskog prava. Valjalo bi sve to objediniti, nadopuniti, i zajedničkim naporom doći do jedinstvenog znanstveno-stručnog komentara Zakonika koji bi dobro došao svima: od odgovornih u Crkvi za primjenu kanonskih odredaba, preko župnika, zatim djelatnika na crkvenim sudovima, pa do profesora i studenata na crkvenim, katoličkim, ali i građanskim fakultetima, kao i do svih onih koje zanima kanonsko uređenje Crkve. To su razlozi zbog kojih bi hrvatski komentar Zakonika »trebao biti precizan u analizi i pravnoj interpretaciji normativnoga teksta, pažljiv u osluš-

⁶⁴ *Pravni leksikon*, Zagreb, 2007. U leksikonu su obrađeni i najvažniji pojmovi, njih oko 150, iz kanonskoga prava, a u izradi tih pojmova surađivali su M. Berljak, N. Škalabrin i J. Šalković.

⁶⁵ Josip ŠALKOVIĆ, Komentar *Zakonika* i Rječnik kanonskoga prava, u: RAZNI AUTORI, *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*, 241-242.

kivanju pastoralnoga odjeka, iscrpan u dokumentiranju daljnega zakonodavnoga razvoja, dostupan svakom čitatelju zbog praktičnosti, konzultiranja i jasnoće jezika⁶⁶. Hrvatski su crkveni pravници na posljednjem znanstvenom simpoziju u Lovranu, krajem listopada 2009. godine, izrazili spremnost da surađuju u ovom izuzetno značajnom projektu, koji bi bio logični nastavak onog prvog, izrade i objavljivanja abecedarija kanonskog prava.

Na *Colloquium Iuris Canonici*, što ga svake godine početkom lipnja organizira Fakultet kanonskog prava Papinskog sveučilišta Gregoriana u Bresci (Italija), godine 2008. predstojnik Papinskog vijeća za zakonske tekstove mons. Francesco Coccopalmerio upitao je tamo prisutne hrvatske kanoniste: »Jeste li već u Hrvatskoj osnovali kanonističko društvo?« Tom prigodom nadbiskup Coccopalmerio izrazio je spremnost da bi rado došao i bio sudionikom takva događaja. Naime, kanonistička društva već postoje u drugim zemljama (nama je najbliže Talijansko kanonističko društvo, osnovano 1970.), pa i hrvatski kanonisti intenzivno promišljaju o osnivanju Hrvatskog kanonističkog društva. Već je izrađen nacrt Statuta (kojeg prihvaća Skupština, a pregledava i odobrava Hrvatska biskupska konferencija), a s tim je ciljem oblikovan i inicijalni odbor. Takvo bi društvo promoviralo i unaprijedilo studij kanonskog prava te dalo novi zamah njegovu ispravnom valoriziranju među klericima i laicima. Društvo bi omogućilo bolju povezanost i suradnju među hrvatskim kanonistima, kako na znanstvenom području tako i na području pravne primjene i prakse (posebno na crkvenim sudovima), a Crkva u Hrvatskoj dobila bi kvalificirano tijelo i za sve potrebniji dijalog između kanonskog pravnog poretka i građanskog pravnog uređenja u Republici Hrvatskoj (npr. kod donošenja zakona koji prelaze okvire čisto pravnog pozitivizma i dotiču se nekih temeljnih etičkih vrijednosti) te bi općenito doprinijelo podizanju pravne kulture među vjernicima i građanima i dalo jači zamah razvoju pravne znanosti. »Osnutkom kanonističkoga društva otvorila bi se mogućnost za trajnom formacijom samih kanonista i jednom većom međusobnom povezanošću. Znanstveni skupovi u organizaciji kanonističkoga društva otvorili bi mogućnost za nastajanje pravnoga časopisa, zbornika, priručnika i udžbenika na hrvatskom jeziku, što je od velike potrebe, ne samo kanonistima, nego i civilnim pravnicima.«⁶⁷ Kanonistička društva u Europi, ali i poznato Američko kanonističko društvo⁶⁸, poka-

⁶⁶ Josip ŠALKOVIĆ, Komentar *Zakonika* i Rječnik kanonskoga prava, 241.

⁶⁷ Ilija JAKOVLJEVIĆ, Osnutak kanonističkoga društva, u: RAZNI AUTORI, *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*, 252.

⁶⁸ *The Canon Law Society of America*, američko kanonističko društvo, osnovano je 1939. godine sa sjedištem u Washingtonu. Danas broji preko 1300 članova u 35 američkih saveznih država. Imaju internet stranicu: <http://www.clsa.org/>.

zali su se dosad korisnima za Crkve u tim zemljama, ali i za društvenu i državnu zajednicu, pa nema razloga da tako uskoro ne bude i u Hrvatskoj, gdje je također potrebno s jedne strane promicati i štititi ljudska i vjernačka prava u crkvenoj i društvenoj zbiljnosti, a s druge strane promicati pravnu odgovornost i obveze za opće dobro, odnosno za izgradnju i napredak tih stvarnosti.

Zaključak

Crkveno pravo, kako mu i samo ime govori, pravo je kojim se uređuje ustrojstvo i poslanje Crkve na zemlji i kao takvo ono je u službi Crkve. Opće kanonsko pravo sadržano u Zakoniku regulira sva bitna pitanja povezana s temeljnim smislom postojanja i opstojanja Kristove Crkve, na teološkim i ekleziološkim temeljima naučavanja Drugog vatikanskog koncila. U tom je smislu sada važeći crkveni Zakonik promicatelj i poticatelj ostvarenja koncilskog duha u Crkvi. *Zakonik kanonskog prava* mnoga rješenja, po načelu supsidijarnosti, prepušta nižim mjerodavnim vlastima, kao što su biskupske konferencije, pokrajinski i regionalni sabori, i biskupi koji u svojoj partikularnoj Crkvi, kojoj predstoje, imaju zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Liturgijsko pravo, koje sabire bogoslužne zakone i propise, u službi je ispravnog bogoslužja kojim Crkva izražava i istodobno hrani čistoću vjere i izvornoga kršćanskog zajedništva. Javno crkveno pravo također je u službi sveopće, ali i partikularnih Crkava kad doprinosi dobrim i korektnim odnosima Crkve i državne zajednice po kriteriju odvojenosti i samostalnosti svake od njih, a u isto vrijeme poželjne suradnje za opće dobro. Sve su to svakodnevna područja na kojima djeluju i hrvatski crkveni pravници u službi Crkve u Hrvatskoj. Oni to čine osobnim radom i znanstveno-stručnim djelovanjem u odgovornim crkvenim službama, nastojeći hrvatskoj javnosti na materinskom jeziku pružiti najvažnije normative tekstove i promišljajući zajedno one projekte koji bi njihovo služenje podigli na još višu razinu. Hrvatski crkveni pravници time pokazuju da su, svjesni svoje odgovornosti, spremni i dalje služiti konkretnoj Crkvi iz koje su izrasli, u kojoj djeluju i za koju ulažu svoja najbolja znanja i sposobnosti da bi i u ovom vremenu, u kojem ne manjka novih izazova, Crkva u Hrvatskoj i Crkva u Bosni i Hercegovini prikladno i vjerno mogle izvršiti svoje poslanje.

Summary

**THE CHURCH IN CROATIA AND CHURCH LAW
SITUATION AND PERSPECTIVES**

Slavko ZEC

Theology in Rijeka – Dislocated Studies of Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Tizianova 15, HR – 51 000 Rijeka
slavko.zec@ri.t-com.hr

In the present paper the author analyses the place and role of the Church Law (Canon, Liturgical and Public Church Law) in the life of the Church in Croatia as well as in Bosnia and Herzegovina in so far as it is a part of the same Croatian linguistic space. Therefore, the first part the article analyses the availability of a Croatian translation of the Code of Canon Law: of the former Code from 1917 as well as the current one from 1983, but also of the other normative acts relevant for the life of the Universal Church and of particular Churches all over the world. In the second part of the article, the author outlines the scientific and professional activity as well as publications of Croatian ecclesiastical legal experts: their academic work in ecclesiastical faculties, as well as the publication of manuals, textbooks, commentaries on each of the seven individual books of the current Code and scientific publications on important topics of Church Law. The common activity of Croatian ecclesiastical legal experts is particularly reflected in the organization and realization of scientific canon-law conferences and the publication of conference papers, which is dealt with in the third part of this article. Croatian ecclesiastical legal experts intend to present three important projects in the near future: preparation and publication of the Dictionary of Canon Law and a comprehensive commentary of the Code of Canon Law in Croatian, as well as the foundation of the Croatian Canon Law Society.

Key words: Church in Croatia, Church Law, Canon Law, Liturgical Law, Public Church Law, Croatian canonists and ecclesiastical legal experts.